Політологія

УДК 321.7:355.01

DOI https://doi.org/10.5281/zenodo.19980641

Демократичні інститути як чинник стримування зовнішнього збройного насилля

Котков Дмитро Валерійович,
аспірант спеціальності «Політологія», Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Полтава, Україна,
https://orcid.org/0009-0001-9310-1219

Прийнято: 12.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

Анотація: Метою статті є з'ясування того, яким чином демократичні інститути впливають на здатність держави стримувати зовнішнє збройне насилля та зменшувати власну вразливість до агресивного зовнішнього тиску. У роботі обґрунтовано, що демократія не усуває воєнну загрозу автоматично й не замінює військову силу, однак вона створює інституційні умови, за яких агресору складніше досягти політичної дестабілізації, розмивання суспільної єдності та захоплення внутрішнього політичного порядку денного.

Методологічну основу дослідження становлять порівняльно-інституційний підхід, структурно-функціональний аналіз, кейс-метод і вторинний аналіз наукових публікацій та аналітичних звітів. Емпіричну базу формують кейси України, Фінляндії та Молдови – держав із різними безпековими умовами, які водночас зазнають зовнішнього тиску, гібридних загроз або прямої військової агресії.

У результаті дослідження доведено, що стримувальний ефект демократичних інститутів формується не через окремий механізм, а через їх комплексну взаємодію. До таких механізмів належать парламентський

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

контроль над сектором безпеки, прозорість оборонного управління, незалежні медіа, доступ до офіційної інформації, ефективне місцеве самоврядування, цифрова безперервність державних послуг і розвинене громадянське суспільство. Саме така сукупність чинників посилює суспільну довіру, підвищує швидкість мобілізації ресурсів, зменшує корупційні ризики та ускладнює зовнішнє проникнення у державні й суспільні структури. Порівняльний аналіз засвідчив, що найвищий превентивний потенціал спостерігається в умовах поєднання демократичних процедур із розвиненою культурою підзвітності, ефективною роботою місцевого рівня управління та узгодженою взаємодією між державою, громадами, бізнесом і громадським сектором. Український кейс продемонстрував здатність демократичних інститутів зберігати стабілізувальну функцію навіть в умовах повномасштабної війни. Фінський досвід засвідчив значення завчасної інституціоналізації всеохопної стійкості. Молдовський кейс показав, що в умовах виборчої конкуренції та європейської інтеграційної орієнтації ризики зовнішнього втручання залишаються високими за нерівномірного функціонування інституцій.

У висновках зазначено, що демократичні інститути є важливим, проте не самодостатнім чинником стримування зовнішнього збройного насилля. Їхня ефективність є найбільшою в поєднанні з оборонною спроможністю держави, системою міжнародних безпекових зв’язків, інформаційною стійкістю та високим рівнем суспільної довіри.

Ключові слова: парламентський контроль, громадянська стійкість, місцеве самоврядування, гібридні загрози, інформаційна безпека, цивільний нагляд, суспільна мобілізація.

ISSN: 3041-2110
Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Democratic Institutions as a Factor Restraining External Armed Violence

Dmytro Kotkov,
Postgraduate Student in the specialty “Political Science”, Luhansk Taras Shevchenko National University, Poltava, Ukraine,
https://orcid.org/0009-0001-9310-1219

Abstract: The purpose of the article is to ascertain how democratic institutions influence a state's capacity to deter external armed violence and reduce its own vulnerability to aggressive external pressure. The paper argues that democracy does not automatically eliminate military threats or replace military force; however, it creates institutional conditions under which it is more difficult for an aggressor to achieve political destabilization, erode social cohesion, or hijack the domestic political agenda.

The methodological framework of the study is based on the comparative-institutional approach, structural-functional analysis, the case study method, and secondary analysis of scientific publications and analytical reports. The empirical base comprises the cases of Ukraine, Finland, and Moldova – states with diverse security environments that simultaneously experience external pressure, hybrid threats, or direct military aggression.

As a result of the study, it is proven that the deterrent effect of democratic institutions is formed not through a single mechanism, but through their complex interaction. These mechanisms include parliamentary oversight of the security sector, transparency in defense management, independent media, access to official information, effective local self-governance, digital continuity of public services, and a developed civil society. It is this set of factors that strengthens public trust, increases the speed of resource mobilization, reduces corruption risks, and complicates external penetration into state and social structures. Comparative analysis revealed that the highest preventive potential is observed when democratic

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

procedures are combined with a developed culture of accountability, effective local governance, and coordinated interaction between the state, communities, business, and the civil sector. The Ukrainian case demonstrated the ability of democratic institutions to maintain a stabilizing function even under conditions of full-scale war. The Finnish experience evidenced the importance of the early institutionalization of comprehensive resilience. The Moldovan case showed that under conditions of electoral competition and European integration orientation, risks of external interference remain high due to the uneven functioning of institutions.

The conclusions state that democratic institutions are an important, yet not self-sufficient, factor in deterring external armed violence. Their effectiveness is maximized when combined with the state's defense capability, a system of international security ties, information resilience, and a high level of public trust.

Keywords: parliamentary oversight, civic resilience, local self-government, hybrid threats, information security, civilian oversight, social mobilization.

Постановка проблеми. Питання протидії зовнішньому збройному насильству в сучасному світі більше не може розглядатися лише через призму чисельності армії, обсягу озброєння чи наявності військових союзів. Повномасштабна агресія Росії проти України, поширення гібридних атак, інформаційних операцій, політичного шантажу, кібервтручань і підривних дій показали, що зовнішній тиск дуже часто починається ще до відкритого застосування регулярної сили. З огляду на це, безпековий аналіз потребує більш широкого підходу, у межах якого оцінюється не тільки військова, а й інституційна стійкість держави. Актуальність теми посилюється тим, що глобальне середовище стає менш безпечним і менш демократичним. За даними V-Dem, наприкінці 2025 р. у світі налічувалося 92 автократії та 87 демократій, а близько 74 % населення світу проживало в автократичних режимах. За даними SIPRI, світові військові витрати у 2015–2024 рр. зросли на 37 %, а найбільше зростання було зафіксовано в Європі, де воно становило 83

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

%. Ці тенденції свідчать про одночасне посилення авторитарного тиску та мілітаризації міжнародного середовища [1–3].

У цьому контексті особливої ваги набуває питання ролі демократичних інститутів. Ідеться не про абстрактну цінність демократії, а про її практичну функцію в умовах загрози. За наявності ефективного парламентського контролю, дієздатного місцевого самоврядування, високого рівня суспільної довіри до публічних інституцій, активної позиції медіа та громадянського суспільства держава отримує додаткові можливості для швидкої адаптації та колективної мобілізації в умовах зовнішнього тиску. Отже, дослідження демократичних інститутів як чинника стримування зовнішнього збройного насилля має не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі сформувалося кілька підходів до розуміння демократичної стійкості. Зокрема, А. Круассан (A. Croissant) та Л. Лотт (L. Lott) визначають демократичну стійкість через поєднання інституційної спроможності й фактичної здатності режиму витримувати автократичний тиск [4]. Науковець В. Меркель (W. Merkel) уточнює, що демократична стійкість означає здатність демократичного порядку поглинати шоки, адаптуватися та зберігати базові демократичні правила [5]. У вступі до спеціального випуску про політичне насилля в демократіях А. Руджері та співавтори (A. Ruggeri et al.) наголошують, що інституційні механізми демократії підвищують політичну ціну насилля для державних акторів [6]. У контексті зв’язку між відкритістю політичних інститутів і насиллям Г. Галіндо-Сільва (H. Galindo-Silva) підкреслює, що більша політична відкритість знижує конфліктне насилля на локальному рівні [7]. Це не означає, що будь-яка демократія автоматично є мирною. Однак це підтверджує, що інклюзивність, представництво та підзвітність можуть зменшувати простір для силових сценаріїв.

Окрему групу становлять роботи, присвячені українському досвіду. Так, М. Алексєєв (M. Alexseev) та С. Дембіцький (S. Dembitskyi) показують, що в

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

умовах повномасштабного вторгнення підтримка демократії в Україні не зникла, а демократичні орієнтації залишилися важливим джерелом суспільної мобілізації [8]. На важливості українського досвіду для розуміння того, як інститути, приватні актори й суспільство взаємодіють під тиском авторитарної агресії, наголошують Е. Матео (E. Mateo) та О. Онуч (O. Onuch) [9]. На локальний і регіональний виміри української стійкості звертають увагу І. Мельниковська (I. Melnykovska) та С. Вілсон Сокі (S. Wilson Sokhey) [10]. Значення поліцентричної відповіді громад на кризу внутрішнього переміщення показують О. Кейдель (O. Keudel) та О. Гусс (O. Huss) [11]. Війну як простір не лише втрат, а й інституційних інновацій та соціальної дії аналізує О. Куценко (O. Kutsenko) [12]. Питання інформаційної стійкості також дістало окремого висвітлення. Зокрема, Т. Олексіюк (T. Oleksiyuk) доводить, що право на доступ до офіційної інформації під час війни є чинником суспільної довіри й стійкості [13]. Колектив авторів на чолі із М. Густафссон (M. Gustafsson et al.) демонструє, що цифрові державні сервіси в Україні стали не просто технічним інструментом, а елементом адаптивного врядування в умовах війни [14]. Науковиця С. Санс-Кабальєро (S. Sanz-Caballero) наголошує, що маніпуляція інформацією є гібридною загрозою, яка підриває довіру до судової системи, медійну автономію та систему стримувань і противаг [15].

У дослідженнях, присвячених Фінляндії, особливу увагу приділено аналізу всеохопного підходу до стійкості. Так, А. Руджеро та колеги (A. Ruggiero et al.) розглядають фінську модель як приклад підготовленої системи, у межах якої ефективно взаємодіють держава, бізнес і громадянське суспільство [16]. Колектив дослідників на чолі з М. Нікканен (M. Nikkanen et al.) показує, що регіональні мережі підготовки у Фінляндії є прикладом адаптивного врядування, а не лише адміністративної координації [17]. Молдовський напрям досліджень демонструє інший тип проблеми. Зокрема, Д. Балтаг (D. Baltag) та А. Іглстоун (A. Eaglestone) аналізують, як Молдова

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

балансує між зовнішнім тиском і європейською інтеграцією [18]. Науковці С. Гергіна (S. Gherghina) та П. Тап (P. Tap) доводять, що підтримка проєвропейського вибору здебільшого залежала від внутрішнього сприйняття демократії та ціннісної орієнтації громадян [19]. Водночас цей кейс свідчить, що демократичний вибір не ліквідує автоматично ризик зовнішнього втручання.

Для українського та ширшого пострадянського контексту важливою є праця П. Лисянського, у якій процеси мілітаризації суспільства в пострадянських країнах розглядаються як довготривала загроза безпековій ситуації в Європі [20]. Ця робота є важливою, оскільки переводить дискусію з рівня суто військових рішень до рівня суспільних і політичних трансформацій, які формують середовище для агресивної зовнішньої поведінки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний масив праць, у науковій літературі зберігається потреба в комплексному осмисленні демократичних інститутів не лише як внутрішньої характеристики політичного режиму або елемента демократичного транзиту, а і як практичного чинника стримування зовнішнього збройного насилля. Наявні дослідження переважно зосереджуються на окремих інститутах – парламентському контролі, місцевому самоврядуванні, цифровому врядуванні, медіа чи громадянському суспільстві, тоді як у кризових умовах їхній стримувальний ефект формується саме через взаємодію. Недостатньо розробленою залишається також єдина аналітична рамка, у межах якої пряме військове вторгнення, гібридне втручання, інформаційні операції та підготовчі форми зовнішнього тиску розглядаються як взаємопов’язані прояви безпекової загрози.

Внесок цієї статті полягає в тому, що демократичні інститути аналізуються як цілісна система стримування, здатна зменшувати внутрішню вразливість держави, підвищувати суспільну довіру, забезпечувати

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

адаптивність управління та ускладнювати зовнішню дестабілізацію в умовах прямого або гібридного тиску.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення того, яким чином демократичні інститути впливають на стримування зовнішнього збройного насилля, а також з'ясування меж такого впливу.

Для досягнення цієї мети сформульовано такі завдання:

1) уточнити зміст стримувального потенціалу демократії;

2) виявити основні інституційні механізми, через які демократія підвищує стійкість держави;

3) порівняти прояв цих механізмів у кейсах України, Фінляндії та Молдови;

4) окреслити ризики, що виникають у разі послаблення демократичних інститутів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під зовнішнім збройним насиллям у межах цього дослідження розуміється не лише відкрита військова агресія, а й ті форми зовнішнього силового чи передсилового тиску, які супроводжують або готують її. До них належать прикордонний шантаж, диверсійні дії, підтримка підконтрольних політичних мереж, інформаційні кампанії, спрямовані на дезорганізацію управління, а також кібератаки на критичну інфраструктуру. Такі інструменти працюють найефективніше там, де державні інститути фрагментовані, а суспільна довіра низька. Демократичні інститути не замінюють армію, розвідку чи оборонні союзи. Однак вони створюють інше стратегічне середовище. По-перше, вони роблять публічну владу більш підзвітною і зменшують простір для корупції в секторі безпеки. По-друге, вони підвищують легітимність політичних рішень і тим самим зменшують шанси агресора використати внутрішній розкол. По-третє, вони дозволяють швидше інтегрувати місцеві громади, приватний сектор і громадянське суспільство в оборонну та гуманітарну мобілізацію. З огляду на

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

це, демократичний порядок варто розглядати як інституційну передумову стійкості (табл. 1).

Таблиця 1

Основні демократичні інститути та їхній стримувальний ефект

Інститут	**Механізм впливу**	**Ефект для стримування зовнішнього насилля**	**Ризик у разі послаблення інституцій**
Парламентський контроль	Нагляд за сектором безпеки, бюджетна підзвітність	Зменшення неефективних витрат, підвищення довіри до оборонних рішень	Закритість, корупція, політична монополізація силового блоку
Незалежні медіа	Публічне викриття зловживань, протидія дезінформації	Зменшення ефекту зовнішніх інформаційних операцій	Маніпуляція громадською думкою, паніка, зниження рівня довіри
Право на доступ до інформації	Пояснення рішень влади, прозора комунікація	Посилення суспільної стійкості та зниження чутливості до чуток	Інформаційний вакуум і зростання недовіри
Місцеве самоврядування	Швидка реакція на місцях, координація допомоги	Оперативне управління кризою та мобілізація громади	Порушення централізаційних механізмів, перевантаження центральної влади
Громадянське суспільство	Волонтерство, моніторинг, горизонтальна взаємодія	Підсилення державної спроможності та соціальної солідарності	Пасивність населення, слабка самоорганізація
Цифрове врядування	Безперервність послуг, швидкий обіг даних	Стійкість управління навіть у кризі	Втрата доступу до послуг, управлінські розриви

Джерело: власна розробка автора

ISSN: 3041-2110
Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Одним із перших ефектів демократичної інституційності є підвищення політичної ціни непрозорого управління безпекою. Якщо оборонні рішення повністю виведені з-під публічного контролю, зростає ризик нецільового використання ресурсів, дублювання функцій, прихованих домовленостей і недовіри до самої держави. У воєнний період повна відкритість неможлива, однак навіть тоді важливо зберігати базові механізми представницького нагляду. Саме в цьому сенсі інституційний підхід до демократії має прямий зв'язок зі стримуванням насилля. Якщо громадяни бачать, що рішення щодо оборони, мобілізації та публічних витрат ухвалюються в межах зрозумілих процедур, вони менш схильні до дезорієнтації, паніки й політичної демобілізації. У протилежному разі зовнішній тиск легше трансформується у внутрішню кризу довіри.

Зовнішня агресія, як правило, супроводжується цілеспрямованими спробами дезорганізувати комунікацію між державою та суспільством. У цьому контексті право на доступ до офіційної інформації, незалежні медіа та оперативна публічна комунікація набувають не допоміжного, а фундаментального значення. Зокрема, Т. Олексіюк (T. Oleksiyuk) показує, що навіть в умовах війни доступ до офіційної інформації виходить за межі суто правової гарантії й виконує функцію підтримання суспільної довіри та зміцнення стійкості [13].

Гібридні інформаційні атаки спрямовані не лише на поширення дезінформації, а й на розмивання критеріїв істини, дискредитацію інституцій та формування уявлення про управлінську нестабільність. Як справедливо зазначає С. Санс-Кабальєро (C. Sanz-Caballero), інформаційні маніпуляції знижують рівень довіри до судової системи, послаблюють авторитет медіа та підривають функціонування системи стримувань і противаг [15]. Отже, демократична інформаційна інфраструктура є складником безпекової

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

архітектури, який за значущістю не поступається технічним засобам кіберзахисту.

У ситуації зовнішнього тиску центральна влада неминуче перевантажується. Саме тому місцевий рівень у демократії виконує не допоміжну, а стратегічну функцію. Українські дослідження показують, що громади взяли на себе значну частину кризового управління, допомоги внутрішньо переміщеним особам, логістики та підтримки повсякденного функціонування територій [12; 13].

Поліцентрична модель не означає хаосу. Її сутність полягає у структурованому розподілі відповідальності між рівнями врядування. За наявності довіри, належних компетенцій і налагоджених каналів координації між громадами й державою зовнішній удар не призводить до системного паралічу. Натомість система функціонує як мережа взаємопов'язаних центрів адаптації, що підвищує її стійкість. Такий ефект має особливе значення на початкових етапах масштабної кризи, коли оперативність реагування визначає ефективність усієї системи управління.

Український досвід переконливо показав, що громадянське суспільство в умовах війни не є лише простором благодійності. Воно є інфраструктурою суспільної стійкості. Не менш важливим є цифровий вимір. Цифрові сервіси стали частиною адаптивного врядування в Україні й забезпечили безперервність важливих публічних функцій. Це означає, що цифрова спроможність демократії прямо впливає на здатність держави не втрачати керованість під час кризи. Для виявлення різних моделей інституційного стримування було зіставлено три кейси. Україна представляє модель демократії в умовах прямої війни. Фінляндія є прикладом довготривало підготовленої системи всеохопної стійкості. Молдова демонструє ситуацію, коли демократичні інститути функціонують під постійним зовнішнім тиском, але без переходу до відкритої масштабної війни (табл. 2).

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Таблиця 2

Порівняльна характеристика інституційної стійкості в обраних кейсах

Показник	Україна	Фінляндія	Молдова
Парламентський і публічний контроль у сфері безпеки	Середній, збережений в умовах війни	Високий, інституціоналізований	Середній, нерівномірний
Роль місцевого самоврядування	Висока, кризово мобілізована	Висока, завчасно підготовлена	Середня
Громадянська мобілізація	Дуже висока	Висока	Середня
Інформаційна стійкість	Середньо висока, під постійним тиском	Висока	Середня, вразлива до зовнішнього впливу
Цифрова безперервність послуг	Висока	Висока	Середня
Загальна здатність до інституційного стримування	Висока, але працює в умовах крайнього навантаження	Висока й превентивна	Середня, залежить від подальшого зміцнення інститутів

Джерело: власна розробка автора

Український кейс показує, що демократичні інститути можуть діяти навіть за умов повномасштабного вторгнення. Війна, безумовно, звужує простір для стандартних процедур, проте збереження парламенту, функціонування громад, активність громадського сектору й підтримка цифрових сервісів не дали агресору досягти головної політичної мети – внутрішньої дезорганізації держави. У звіті про українські демократичні інститути під час війни підкреслюється, що місцеве самоврядування стало базою для територіальної стійкості та підтримки населення [3].

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Фінський кейс набуває наукової значущості не стільки через досвід реагування на війну, скільки через її превентивне стримування. У цій моделі стійкість не формується постфактум, а є інституціоналізованою заздалегідь. Науковці показують, що фінська система ґрунтується на всеохопному підході, що передбачає узгоджену взаємодію державних інституцій, бізнесу та громадянського суспільства [16]. При цьому вчені доводять, що регіональні мережі підготовки забезпечують формування адаптивного, а не виключно вертикально організованого управління [17]. Таким чином, фінський досвід підтверджує, що інституційно зріла демократія здатна не лише пом'якшувати наслідки зовнішнього тиску, а й знижувати ймовірність його результативності.

Молдовський кейс відображає іншу конфігурацію безпекових викликів. У цьому випадку йдеться не про відкрите повномасштабне протистояння, а про тривалий вплив зовнішнього втручання, енергетичного тиску, інформаційних операцій і внутрішньої політичної поляризації. Дослідники зазначають, що попри поступ у напрямі європейської інтеграції, стратегічне позиціонування Молдови й надалі відбувається в умовах інтенсивного зовнішнього впливу [18]. Науковці доводять, що підтримка проєвропейського вибору переважно зумовлена ціннісними орієнтаціями та рівнем демократичної зрілості суспільства [19]. Це дає підстави стверджувати, що навіть за наявності демократичної конкуренції нерівномірність розвитку інституцій зберігає потенціал вразливості держави.

Для узагальнення порівняльних результатів важливо підкреслити, що в усіх трьох кейсах демократичні інститути виконують різні, але взаємопов'язані безпекові функції. В Україні вони проявляються як механізм кризової мобілізації та збереження керованості під час прямої агресії. У Фінляндії їхня роль має превентивний характер, оскільки стійкість формується до виникнення гострої загрози через сталі процедури координації, довіру до держави та підготовленість суспільства. У Молдові демократичні інститути виконують захисно-компенсаторну функцію, адже вони стримують зовнішній

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

вплив, але залишаються вразливими через нерівномірність інституційної спроможності, політичну поляризацію та інформаційний тиск. Отже, стримувальний потенціал демократії залежить не лише від формальної наявності виборів, парламенту чи місцевого самоврядування, а від здатності цих інститутів діяти узгоджено в умовах кризи. Важливим є також часовий вимір інституційної стійкості. Демократичні інститути не можуть бути швидко створені вже після початку зовнішнього тиску, оскільки довіра, горизонтальна взаємодія, навички громадської участі та процедурна підзвітність формуються поступово. Відповідно, їхній стримувальний ефект має накопичувальний характер. Чим довше в державі діють практики прозорого управління, цивільного контролю, відкритої комунікації та взаємодії з громадами, тим складніше зовнішньому актору використати внутрішні слабкості для політичної дестабілізації.

Водночас було б помилкою абсолютизувати роль демократичних інститутів. Вони не зупиняють агресора автоматично. Відкрита військова загроза потребує оборонних ресурсів, стратегічного планування, зовнішньої підтримки й реальної здатності до силової відповіді. Демократія без оборонної спроможності може лишатися вразливою. Так само оборонна спроможність без демократичної підзвітності може породжувати корупцію, закритість і втрату довіри. З огляду на це, найбільш переконливим є не протиставлення демократії та сили, а розуміння їхнього взаємного підсилення. Демократичні інститути підвищують якість оборонного управління, а оборонна спроможність дає демократії шанс на збереження. У цій точці й виникає справжній стримувальний ефект (табл. 3).

Таблиця 3

Наслідки послаблення демократичних інститутів у безпековому середовищі

Послаблений елемент	**Безпосередній наслідок**	**Довгостроковий безпековий ризик**
Парламентський нагляд	Зниження підзвітності сектора безпеки	Корупція й неефективне використання оборонних ресурсів

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Послаблений елемент	Безпосередній наслідок	Довгостроковий безпековий ризик
Незалежні медіа	Зростання інформаційного хаосу	Підсилення зовнішніх дезінформаційних кампаній
Місцеве самоврядування	Повільна реакція на місцях	Втрата керованості на окремих територіях
Доступ до офіційної інформації	Дефіцит довіри до влади	Поширення чуток і демобілізація населення
Громадянське суспільство	Зменшення горизонтальної взаємодії	Ослаблення соціальної солідарності та волонтерської інфраструктури
Цифрові послуги	Переривання управлінських процесів	Глибша адміністративна дезорганізація під час кризи

Джерело: власна розробка автора

Послаблення демократичних інститутів має не лише політичні, а й виразні безпекові наслідки. Низький рівень підзвітності, обмежена прозорість інформації, слабкість місцевого самоврядування та звуження ролі громадянського суспільства формують передумови для внутрішньої дезорганізації держави. У таких умовах зовнішній тиск отримує додаткові можливості впливу – через корупційні практики, зниження рівня довіри, поширення дезінформації, управлінські розриви та соціальну інертність. У цьому контексті демократичні інститути виконують не лише представницьку та контрольну функції, а й формують структурну основу безпекової стійкості держави. Відповідно, їх збереження та інституційне зміцнення є необхідною передумовою ефективного стримування зовнішнього збройного насилля, особливо в умовах гібридних загроз і тривалого воєнно-політичного тиску.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що демократичні інститути справді можуть бути чинником стримування зовнішнього збройного насилля. Їхній ефект полягає не в тому, що вони усувають загрозу війни, а в тому, що вони зменшують внутрішню вразливість держави до зовнішнього

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

тиску, ускладнюють дестабілізацію та підвищують адаптивність системи управління. Найбільш значущими інституційними каналами такого впливу виявилися парламентський контроль, місцеве самоврядування, незалежні медіа, право на доступ до офіційної інформації, цифрова безперервність державних послуг і громадянська самоорганізація. Саме сукупність цих елементів дає змогу не лише реагувати на кризу, а й підтримувати політичну легітимність рішень у складних умовах.

Порівняльний аналіз показав, що український досвід демонструє здатність демократії зберігати стабілізувальну роль навіть у ситуації повномасштабної війни. Фінський досвід підтвердив значення завчасної інституціоналізації всеохопної стійкості. Молдовський досвід засвідчив, що демократичний вибір потребує постійного інституційного укріплення, інакше зовнішнє втручання продовжує використовувати слабкі ланки держави. Отже, демократичні інститути не є самодостатнім замінником оборони. Проте без них ефективне стримування зовнішнього збройного насилля стає значно слабшим. Найвищий ефект досягається тоді, коли демократична підзвітність поєднується з військовою спроможністю, інформаційною стійкістю, локальною підготовленістю та міжнародною підтримкою. Перспективними напрямами подальших досліджень є кількісне вимірювання впливу окремих інститутів на безпекову стійкість, а також ширше порівняння держав, що перебувають під гібридним або прямим зовнішнім тиском

Висновки. У процесі дослідження встановлено, що демократичні інститути формують вагомий механізм стримування зовнішнього збройного насилля, однак їхній вплив реалізується не через усунення самої загрози війни, а через зниження внутрішньої вразливості держави до зовнішнього тиску, ускладнення дестабілізаційних процесів і підвищення адаптивності системи управління. З’ясовано, що важливе значення має сукупність інституційних каналів, зокрема парламентський контроль, місцеве самоврядування, незалежні медіа, забезпечення доступу до офіційної інформації, цифрова

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

безперервність державних послуг і громадянська самоорганізація, які в комплексі забезпечують не лише ефективне реагування на кризові виклики, а й підтримання політичної легітимності управлінських рішень.

Порівняльний аналіз засвідчив, що український досвід підтверджує здатність демократії зберігати стабілізувальну функцію навіть в умовах повномасштабної війни; фінський – підкреслює значення завчасної інституціоналізації всеохопної стійкості; молдовський – демонструє, що демократичний розвиток потребує постійного інституційного зміцнення, інакше зовнішній вплив продовжує використовувати наявні структурні слабкості. Обґрунтовано, що демократичні інститути не можуть замінити оборонну спроможність держави, однак за їх відсутності або послаблення ефективність стримування істотно знижується. Найвищий результат досягається за умови поєднання демократичної підзвітності з військовою спроможністю, інформаційною стійкістю, підготовленістю місцевого рівня та міжнародною підтримкою.

Перспективи подальших досліджень доцільно пов’язувати з кількісною оцінкою впливу окремих демократичних інститутів на безпекову стійкість, а також із розширенням порівняльного аналізу держав, що функціонують в умовах гібридного або прямого зовнішнього тиску.

Список використаних джерел

1. Democracy Report 2026. Unraveling The Democratic Era? V-Dem Institute. 2026. URL: https://www.v-dem.net/documents/75/V-Dem_Institute_Democracy_Report_2026_lowres.pdf (дата звернення: 23.02.2026).

2. SIPRI Yearbook 2025. Armaments, Disarmament and International Security. Summary. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute, 2025. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2025-08/yb25_summary_en_v2.pdf (дата звернення: 23.02.2026).

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

3. Ukrainian Democratic Institutions During the Wartime. 2024 Interim Assessment / O. Ivasiuk et al. Kyiv, 2024. URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/ukrainian-democratic-institutions-during-the-wartime.pdf (дата звернення: 23.02.2026).

4. Croissant A., Lott L. Democratic Resilience in the Twenty-First Century: Search for an Analytical Framework and Explorative Analysis. *Political Studies*. 2025. DOI: https://doi.org/10.1177/00323217251345779

5. Merkel W. What is democratic resilience? *Democratization*. 2025. Vol. 33, № 3. DOI: https://doi.org/10.1080/13510347.2025.2590677

6. Ruggeri A., Daxecker U., Prasad N. Political violence in democracies: An introduction. *Journal of Peace Research.* 2025. Vol. 62, № 5. DOI: https://doi.org/10.1177/00223433251351251

7. Galindo-Silva H. Political openness and armed conflict: Evidence from local councils in Colombia. *European Journal of Political Economy*. 2020. Vol. 67. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2020.101984

8. Alexseev M. A., Dembitskyi S. Victory-in-freedom: Ukraine's democratic resilience in the face of war. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*. 2024. № 2. P. 40–55. DOI: https://doi.org/10.15407/sociology2024.02.040

9. Mateo E., Onuch O. Introduction: understanding Ukraine's resistance, resilience, and reform. *East European Politics*. 2026. Vol. 42, № 1. DOI: https://doi.org/10.1080/21599165.2026.2630843

10. Melnykovska I., Wilson Sokhey S. The local and regional dimension of Ukraine's resilience during Russia's full-scale invasion: an introduction. *Post-Soviet Affairs*. 2025. Vol. 41. № 5. P. 401–410. DOI: https://doi.org/10.1080/1060586X.2025.2545626

11. Keudel O., Huss O. Polycentric crisis response and societal resilience: how local communities address internal displacement in Ukraine due to the Russian full-scale invasion. *Post-Soviet Affairs*. 2025. Vol. 41. № 5. P. 436–458. DOI: https://doi.org/10.1080/1060586X.2025.2480529

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

12. Kutsenko O. Resilience under fire: navigating societal challenges, agency, and innovation in times of war. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*. 2025. Vol. 38. № 1. P. 1–10. DOI: https://doi.org/10.1080/13511610.2025.2465177

13. Oleksiyuk T. The right to access official information as a resilience-improving tool: Ukrainian lessons during wartime. *Social Sciences & Humanities Open*. 2025. Vol. 11. Article 101549. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101549

14. Gustafsson M., Matveieva O., Wihlborg E., Borodin Y., Mamatova T., Kvitka S. Adaptive governance amidst the war: Overcoming challenges and strengthening collaborative digital service provision in Ukraine. *Government Information Quarterly*. 2025. Vol. 42. № 3. Article 102056. DOI: https://doi.org/10.1016/j.giq.2025.102056

15. Sanz-Caballero S. Manipulation of information as a hybrid threat: EU and the U.S. in comparative perspective. *European Political Science.* 2026. P. 1–13. DOI: https://doi.org/10.1017/S1682098326100411

16. Ruggiero A., Piotrowicz W. D., John L. Enhancing societal resilience through the whole-of-society approach to crisis preparedness: Complex adaptive systems perspective – The case of Finland. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2024. Vol. 114. Article 104944. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2024.104944

17. Nikkanen M., Räsänen A., Juhola S. Adaptive governance of disaster preparedness? The case of regional networks in Finland. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2024. Vol. 108. Article 104549. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2024.104549

18. Baltag D., Eaglestone A. Furthest away from Russia and ever closer to the EU? Moldova hedging its bets on alternating alignments and differentiated dis/integration. *European Security*. 2025. Vol. 34. № 4. P. 624–645. DOI: https://doi.org/10.1080/09662839.2025.2583337

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

19. Gherghina S., Tap P. Building bridges: the pro-EU vote in the 2024 referendum in Republic of Moldova. *East European Politics*. 2025. DOI: https://doi.org/10.1080/21599165.2025.2581111

20. Лисянський П. Л. Процеси мілітаризації суспільства в країнах пострадянського простору як загроза безпековій ситуації в Європейському регіоні. *Актуальні проблеми політики*. 2024. Вип. 74. С. 27–38. DOI: https://doi.org/10.32782/app.v74.2024.4

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license